

Anlamın Organsız Bedeni

AYŞE USLU¹

 ¹ Asst. Prof. Dr., Nişantaşı University, Department of Sociology

Özet

Bu çalışma, Deleuze'ün *Anlamın Mantiği* kitabında bir problem olarak ortaya koyduğu anlam ve organsız beden kavramsallaştırmaları arasındaki bağın izini sürerek, anlamın anlamına yaklaşmanın bedenli yollarını araştırır. Anlamı, bir temsil meselesi haline getirmeden bir yeğlilik olarak görmenin, anlamın içinde yerleşik hale getirilmiş sabitleyici eylemsizlik odaklarını açarak, onu organsız bir beden haline getirmenin imkanları tartışılmıştır. Birinci bölümde, bir yüzey-derinlik problemi olarak anlamın klasik dil felsefeleri içindeki yansımalarına değinilmiş; ikinci bölümde, Deleuze'ün anlamın dinamik oluşumu kavramsallaştırması tanıtılmış ve klasik kuramlardan farkı ortaya konmuş; üçüncü bölümde, anlamın bir yeğlilik meselesi olduğu savı açıklanarak, son bölümle birlikte anlam ve etik deneyleme arasındaki yakın ilişki tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Organsız Beden, Anlam, Duygulam, Makinesel Öbekleşme

The Body Without Organs of Sense

Abstract

This article traces the connection between sense and Body Without Organs, which was brought up as a problem in Deleuze's *Logic of Sense*, and seeks for embodied ways of understanding the meaning of sense. It is argued that sense is not a matter of representation but intensity, and the potentials of making sense a body without organs by dismantling the inertia that fosters the discontinuities within it. In the first chapter, the classical reflections on sense and Deleuze's conception of sense as a problem of surface-depth problem are introduced; secondly, the concept of dynamic genesis of sense and its difference from classical conceptions is presented and finally, how sense can be considered as a matter of intensity and affect is explained, and how this conceptual schema can bring us to conceive the intimate relationship between sense and ethical experimentation is examined.

Keywords: Body Without Organs, Sense, Affect, Machinic Assemblage.

Corresponding Author / Sorumlu Yazar	AYŞE USLU Nişantaşı Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-mail / E-posta	ayse.uslu@nisantasi.edu.tr
Manuscript Received / Gönderim Tarihi	February 16, 2020 / 16 Şubat 2020
Revised Manuscript Accepted / Kabul Tarihi	May 15, 2020 / 15 Mayıs 2020
To Cite This Article / Kaynak Göster	Uslu, A. (2020). Anlamın Organsız Bedeni. <i>ViraVerita E-Journal: Interdisciplinary Encounters</i> , 11, 115-139.

Anlamın Organsız Bedeni*

Giriş

Anlamın Mantiğı önemli bir sorunla açılır: Dilde anlam nedir? Bu soru, ardında Deleuze'ü daha derin bazı problemlerle yüzleşmeye itecek olan bir sorunu açığa çıkartır: Madde ve mananın ilişkisi nedir? Söylem-nesne, doğa-kültür, zihin-beden ya da başka bir deyişle bilinç ve maddenin ilişkisini bizi düşünmeye iten bir sorudur bu. Ancak, hem anlam hem de madde hakkında ne dediğine birlikte bakmak gerekir, çünkü anlamın üretiminde en geniş anlamıyla bedenlerin ve dilin bütünleştiğini görmemizi istiyor Deleuze. İşte bu düzlemleri birbirine yakınlaştırarak okumayı sağlayan ortak mefhumlardan belki de en önemlisi Organsız Bedendir (OB). Deleuze *Anlamın Mantiğı* kitabında (1990), maddecilik tartışmalarına ve beden çalışmalarına sonraki elli yılda yol verecek bir olay yaratır. Bu kavram, sonraları, Anti-Ödipus (1983) ve Bin Yayla'nın (1987) da temel uğraklarından biri olacaktır.

Anlamın Mantiğı maddesel farkın oluşumu karşısında bilincin emperyalizmine iki yolla karşı çıkar. Bunlar, ilk olarak, bilincin kendine dışsal şey durumları hakkında transparan önermeler kurabilen zorunlu bir koşul olarak kabul edilmesinde; ikinci olarak, öznenin kuruluşunda beden farklanmasını bilincin zorunlu etkisine bağlamakta açığa çıkar. Birincisi, *Anlamın Mantiğı* kitabı boyunca bir yüzey-derinlik problemi olarak ortaya konmuştur. Bu tartışmadan çıkacak çabuk bir sonuç şöyle özetlenebilir: Biz gerçekliği sadece bilinçli sentezler geliştirmeye çalışarak anlamayız, ya da bazı ortak özlerin kavramları üzerine kurulu benzetmeler arayarak, ya da nihai sentezleyici olan Tanrının bizler için bu anlamları yaratmasını bekleyerek gerçekliği anlamayız. Bedenlerin karışımlarından ibaret nesnelere ve olaylar olarak yüzeydeki gerçeklik, bilinçli anlam yaratmanın altından, derinlerden bir yerlerden kaynaklanır ve yalnızca edimsel olana indirgenerek anlaşılabilir, virtüel bir boyut daha barındırır. İkinci nokta ise bir derinlik problemi olarak beden bilincin dışı dünyasından yola çıkarak anlamın oluşumunun araştırılmasına tekabül eder. Beden, bilinçli anlam dünyası ve bilinç dışı arasındaki eşiktir, ancak bu eşik bir sınırdan çok bir ufuk olarak belirir. Bu çözümleme, OB kavramıyla derinleştirilecek ve daha sonraları Deleuze ve Guattari'nin felsefi ajandasını şekillendirecek olan, bedenlilik ve maddeselliğe dair uzun uzadıya bir tartışmayı ateşleyecektir. Bu makalenin konusu olan anlam probleminin ayrıntılarına inmek için yüzey-derinlik problemiyle başlamakta fayda var.

Yüzey-Derinlik Problemi

Deleuze'ün, *Anlamın Mantığı* kitabında, filozofların anlam üzerindeki geleneksel kavgasının nişi olan dilsel dönemece bir katkı yaptığı açıktır. Frege'nin (2009) dil felsefesi adına keşfi, bir önermenin doğruluk koşulunun, bu önermenin anlam alanında yattığını göstermesidir. Yani, yalnızca anlamlı önermelerin doğruluk değeri alabilmesi mümkündür. Buna göre, önermelerin temelde iki boyutu vardır: anlam boyutu ve gönderme boyutu. Bir önermenin ifade ettiği anlam, önermede içerilen düşüncedir. Düşünce, farklı düşünürlerin paylaştığı ortak nesnel içeriktir, hangi dilin konuşulduğu ve bu düşünceyle ne türden bireysel arzuların ya da inançların ilişkiye sokulduğu önemli değildir. Frege'ye göre (2009), bir önermenin göndergesinin olmaması anlamının da olmamasını gerektirmez. Örneğin, sanatın kurgusal gerçekliğinde bunun örneklerinin bir problem yaratmadığına tanıklık ederiz. Fakat, normal koşullarda bir önermenin doğruluk koşulunu sağlayabilmek için gönderme boyutuna bakarız, doğruluk koşulunun tek anahtarı, tekabül ettiği göndergesi olup olmamasıdır. Bir önermenin anlamında değişiklik meydana getirebilecek şekilde parçaları değişse bile, yani ifade edilme biçimi değişse bile, aynı göndergeye sahip olduğu sürece doğruluk değerinde bir değişiklik meydana gelmez. Bu, şu anlama gelir; bir önermenin anlamı, bir ifadenin başka bir ifade yerine geçmesiyle değişse bile, bütün önermenin doğruluk değeri aynı kalır, çünkü yerine geçen ifade hâlâ aynı göndergeye sahiptir. Anlam, bir dizi mantıksal koşulu yerine getirebiliyorsa ancak bir koşul olma vasfına sahiptir. Bu da gramatik olarak iyi tanımlanmış bir ifadenin bize verebileceği bir durumdur. Frege sadece anlamlı önermelerin doğru olabildiklerini öne sürse de, bir önermenin anlamlı olması doğruluk değeri için yeterli koşul değildir, son tahlilde göndergeye gidip bakmak gerekir. Kısaca, bir önermenin anlamını kavramak onun doğruluğundan emin olmak değildir. Emin olmak için, anlamdan tamamıyla bağımsız olan göndergeye başvurmak gerekir. Tüm bu hikâye bize anlamın ve doğruluğun ortaya çıkışının ideal koşullarının araştırılmasının özetini vermektedir. İşte bu noktada Deleuze'ün (1990, s.187) klasik anlam kuramlarına eleştirisi, bu kuramların doğruluğun oluşum süreci yerine onun koşullarını kurmaya çalışmış olmalarıdır. Bu durum, klasik kuramların, anlamı ve doğruluk değerini yalnızca dış gerçekliğin edimsel koşullarının ve bilincin tabii olduğu mantık kurallarının nesnelleştirilmiş koşulları bakımından değerlendirilmesine neden olmuştur. Anlamın yalnızca ideal koşullarına odaklanmak bizi onun maddesel oluş hikayesiyle birlikte düşünmekten alıkoymak ve anlamın yolculuğunu ideal bir boyuta hapseder.

Deleuze bu problemi aşmak için iki yol izler; *Anlamın Mantığı* (1990) kitabının ilk yarısında, anlamın yapısından kaynaklanan paradokslara bakarak bir analiz yapar, ikinci yarısında anlamın oluşumunu açıklamaya koyulur. Birinci yarıdaki eleştiri açısından, önermelerin sadece göndergelerine değil, onları kuran özneler ve diğer önermelerle ilişkilerine de bağlı olduğunu ve bunların da birbirinin koşulu olup, kendi içlerinde döngüsel bir ilişkileri olduğunu göstermiştir. İşte bu noktada anlam, Stoacıların da cisimli karışımlar ve cisimsiz olayların ayırımı yaparken gösterdiği gibi, önermenin dördüncü bir boyutu olarak ne fiziksel ne de zihinsel bir varoluşa sahip olduğunu söyleyemeyeceğimiz, ne önermelerin işaret ettiği şey durumlarına, ne önermeleri ifade eden öznelerin zihinsel etkinliklerine, ne de tümel kavramlara indirgenebilecek “saf bir düşünsel olay” olarak belirir (Deleuze, 1990). Buraya kadar Deleuze anlamın yüzeysel araştırmasını yürüterek onun ideal bakımından yapısal tarifiyle ilgilenmiştir. Yüzeydeki araştırma bilincin alanına aittir. Kitabın ikinci yarısında, anlamın bir önermenin diğer boyutlarıyla nasıl ilişkiye geçtiğini anlamak için “dilin dinamik oluşumu” tartışmasına girişmiştir (Deleuze, 1990, s.186-229). Bu geçiş Deleuze’ün gelecekte daha da baskın hale gelecek olan, dilin yüzeydeki yapısal araştırmasından, derinlerde yatan oluşumsal araştırmasına geçişine işaret eder. Deleuze, dilsel anlamın oluşumunu açıklamak için, beden derinliklerine işaret edecektir. Bilincin araştırmasından bedenlerin bilinçdışı yaşamının araştırmasına doğru hareket eder. Beden, anlamın ideal koşulları ve maddesel oluşumlar arasındaki ya da başka türlü söylenirse bilinç ve bilinçdışı, sembolik düzlem alanı ve gerçek arasındaki sınırdadır. Anlamı açıklamak için bedenin derinliklerine inmek gerekir.

Derinliklerden Yüzele Anlamın Dinamik Oluşumu

Deleuze’e göre, dilin oluşumunu mümkün kılan şey, sesin bedenden ayrılarak, önermelere dönüşmesi ve ifadesel işlevini kazanmasıdır. Anlamın oluşumunun hikâyesi, bedenin derinliklerinden gelen sesin yüzeydeki anlama dönüşmesinin hikâyesidir. Dinamik oluşumun üç temel durağı vardır: Sesin bedenin derinliklerinde üretildiği gürültünün alanı, dilin birincil düzlemidir; işaret etme, ifade etme ve imleme olarak önermelerin yer aldığı dilin üçlü düzenlenişi; ve son olarak, dilin birincil düzlemiyle üçlü düzenlenişi arasındaki geçişe işaret eden, anlamın ve anlamsızlığın yüzeyini oluşturan dilin ikincil düzlemi. Çocuk, birincil düzlemde başlar, ikincil düzlemde geçerek, dilin üçlü düzenlenişine varır (Deleuze, 1990, s.186-229). Dilin birincil düzlemi, bir bebeğin içinde olduğu saf gürültünün alanına tekabül eder. Bebek, her şeyin

arzulama ve eylemlilik halinde olduğu, beden karışımlarını deneyimliyor. Bu aşamada, hareket halindeki yeğinlik geçişlerinin akışı hakimdir. Tam bir Organsız Beden hali olarak tanımlanabilir. Bebeğin dünyayla arasına henüz sembolik evren ya da benliğin ayırıcı sahipleniciliği girmemiştir. İki taraf arasında tam bir birlik hali söz konusudur. Deleuze, cisimli olayların cisimsiz olaylara nasıl dönüştüğünü düşünmemizi ister ve bizi maddesel oluşun “kökenine” bakmaya davet eder. Burada gözümüze ilk takılan, orallığın, ağzın, yemenin ve dışarıya atmanın bir döngüsellik içinde bedenin diplerinde birbirine bağlanıyor oluşudur. Bedenin anlamdan uzak olduğu derinlerde, sürekli bir tekrar içe atma ve kısmi nesnelere bedendeki geri yansımaları ağız-anüs, besin-dışkı döngüsünde bilincin alanından azadedir. Dilin üçlü düzenlenişi, bedensel gürültünün içinden yukarıdan gelen yetişkin sesinin duyulmasıyla uyanır ve böylece bebek içine doğduğu dile dair ilk işaretleri almaya başlar. Cümleler ve önermelerden oluşan dilin, bebeği bir isimle çağırmasıyla başlar derinlerden yüzeye doğru yolculuk. Önermenin üç boyutu ufukta belirir: ilk olarak, önermenin dışarıdaki şey durumlarına işaret etmesi; ikincisi, önermenin, konuşan kişinin inanç ve arzularını ifadeye dönüştürmesi; üçüncüsü, önermenin diğer önermelerle ilişkisinin kurulduğu mantığın alanı olan imleme boyutu. Ancak gürültü ile önerme arasındaki geçiş dilin ikincil düzenlenişiyle yumuşatılır. Bu sayede anlam, dilin oluşumsal unsuru olarak belirir. Doğruluk, koşullanma metodunda önerilen şey durumlarına karşılık gelmesi bakımından değil, anlam içinde bir üretim, oluşum meselesi olarak görülmelidir. Yukarıdan duyulan ses, sesin kaynağının duygusal geçişlerini, dünyadaki içerde ve dışarda şey durumları ya da nesnelere ve dilin içerdiği kavramları kapsar. Bebek, sesin neye işaret ettiğini ve imlediğini bilmeseyse de, dilin bütün boyutlarına hiçbir koşul olmaksızın şahit olur, ancak henüz anlam boyutuna açılmamıştır. Anlamın ortaya çıkışı için gerekli olan olayı beklemektedir. İkincil boyutta anlamın yüzeyi yapılandırılır. Bebek zamanla ses akışları içinden bağlayıcı, birleştirici ve ayırt edici sentezler yoluyla dilin farklı boyutlarını ayırt etmeye başlayacaktır. Gürültüden sese, sestene konuşmaya giden bir yolda, saf bir olay ve önermelerin dördüncü boyutu olarak anlam belirir. Anlam boyutu aşkınsaldır ancak, fenomenolojide olduğu gibi benliğin alanı olarak değil, kişisiz ve birey öncesi yani tekilliklerin alanı olması sebebiyle aşkınsaldır. Anlam, bu noktada, sesin bedenden ayrılışının ve önermelere dönüşümünün aracıdır. Diğer yandan onun sayesinde, dünyadaki şey durumları kurulur ve bedenli karışımlara atfedilir.

Burada asıl sorun, bizim, gürültünün alanına yani dilin birincil düzlemine ulaşımımızın olup olmadığını anlamak ya da hangi yolla bu düzleme erişebileceğimizi çözebilmektir. Çünkü

anlamı oluşturan kaynayan kazan bu alana kurulmuştur. *Anlamın Mantığı*'ndan (1990) çıkan genel sezgi, oraya ulaşımın olmadığı yönündedir, çünkü birincil düzlem deliliğin düzlemi gibi görülebilir. Saf gürültü, sıfır noktası. Deleuze'ün Lewis Carroll yoluyla gösterdiği anlamsızlık örnekleri, dilin ikincil düzlemiyle bağlantılıdır, yani dilin hali hazırda verili anlamlarından yeni sentezlere ulaşım ulaşmama meselesi olarak ortaya atılır. Kısaca aslında, dilin yüzeyine ait bir problem olarak ele alınır. Ancak, Deleuze'ün "On Üçüncü Dizi"de Antonin Artaud'ya başvurarak değindiği anlamsızlık örnekleri, bedenin yeğnilikler ve gürültüler düzlemine yani derinlere gönderme yapar (Deleuze, 1990, s.82). Bedenin kaotik oluşumu, yüzeydeki anlamın düzenliliğini her daim tehdit edecek kırılğan bir unsurdur. Artaud'a göre, Lewis Carroll küçük bir sapkındır, ancak yüzey diline tutunan, dilin derinlerindeki şizofrenik acı, ölüm ve yaşam problemi gibi gerçek problemleri hissedememiş bir sapkındır (Lukes, 2013). Deleuze'ün derinlerdeki bilinçdışının analizini yaparken şizofreniyi model alması tesadüf değildir. Psikozların genel özelliği, sembolik düzene girmeye direniyor olmalarıdır. Psikoz sembolik düzlemde bir boşluk, kopukluk olarak belirir. Deleuze için, arzulama üretiminin yoğun yakarışlarıdır bunlar. Lacan'ın Gerçek (the Real) dediğine Deleuze saf bir süreç olarak şizofreni der (Evans, 1996). Deleuze gerçeğin olumlayıcı bir okumasını yapar; yeğniliklerin ve göstermeyen arzu göstergelerinin alanıdır gerçek. Doğrudan temsile gelmeyen, alt-temsill alanı, akışkanlar mantığının sürdüğü muğlak bölge. Şizofrenik beden süzgeç bedendir: Onlar, bedenlerini yalnızca derinlikten ibaret algırlarlar, temel bir içe evrilmenin her şeyi yutması deneyimi (Deleuze, 1990, s.87). Temel semptom özellikle bedensel olarak yüzeyin yokluğu deneyimiyle belirir. Freud'un tespit ettiği gibi, şizofrenler bedenlerini sonsuz sayıda küçük delikten ibaret hissetmeye eğilim gösterirler (Deleuze, 1990, s.87). Bu nedenle bedenleri, her şeyi derinleriyle birleştirebilir, böylece her şey cisimli ve fiziksel hale gelir ve yüzey artık bedenin uzantıları için bir sınır ve engel olmaktan kurtulur (Deleuze, 1990, s.87). Her şey cisim karışımıdır ve cismin içindedir; içe içe geçme, içine girme. Her şey fizikseldir. Şizofrenik için, dünya anlamını kaybeder, çünkü bundan sonra duyumsama, yüzey tarafından gösteren ve gösterilen olarak ikiye ayrılmayacaktır. Kelimeler fiziksel hale gelir ve bedenleri etkilerler. Şizofrenler, etkime ve etkilemelerden oluşan saf bir duygulam dili deneyimler. Deleuze için derinlerin muğlak ama çekici dünyasının incelemesine saf şizofrenik oluş model olarak girer ve derinlere dalmaya karar verir. Deleuze, 1973 yılında verdiği bir röportajda, bu iki faz arasındaki geçişi imleyen yüzey-derinlik problemiyle artık ilgilenmeyeceğini ve artık tek probleminin tam bir beden, organsız beden ve sürekli göç halindeki akışlar üzerine olacağını belirtmiştir (Deleuze, 2002). Deleuze yüzeyden derinlere

doğru anlamın arayışına girdiğinde, bedene bakışımızı da değiştirecek bir etkide bulunur. Bu etkinin merkezinde, kaynağı tiyatro yazarı Antonin Artaud'dan (1972) 1947 tarihli radyo oyunundan alınan OB kavramı yatar. Deleuze derinlere indiğinde, saf yeğnilikler olarak arzulama üretimi akışlarını bulacaktır.

Yüzeyden Derinliklere: Organsız Beden

Organsız beden, psikanalizin fragmanlara ayrılmış bedeni değildir. O, yalnızca nefes-sözcüklerin, çığlık sözcüklerin inşası yoluyla çalışan, yazılı olmayan, sadece vurguya dayalı değerlerle oluşan "her şeyi üfleme, soluk alma, buharlaşma, akışsal aktarım yoluyla yapan parçasız bir organizmadır" (Deleuze, 1990, s.88). Yalnızca etkileme ve etkilenmenin oluş halinde olduğu ve bu ikisi arasındaki geçişliliğin meydana getirdiği muğlaklık alanı. Burası sembolik dilin alanı değildir, bedenin derinliklerinde, şizofreninin birincil düzleminde, tek olanaklı dil bedenlerin arzuları ve eylemlilikler arasındaki ikiliklere bağlı olacaktır. Burada her şey olur, eyler, etkilenir. Tüm bunlar, yüzeyden uzakta anlamın altında olup bitmektedir. Kelimeler, parçalar olmadan, yani katmanlı bir organizmanın istekleri olmak yerine, bedenin eylemleri olur. OB, biçim almamış, bir hiyerarşiye tabi biçimde organize olmamış, katmanlaşmamış beden, bir tutarlılık düzlemidir. Belki de bu nedenle, Deleuze OB'yi bir yumurtaya benzetir; tıpkı yumurta gibi, OB organizmadan ve organların düzenlenişinden önceki yoğun oluş halidir. OB bu anlamda bir ufuk olarak anlaşılır, herhangi bir bedensel oluş sürecinin virtüel sınırı. Bir hayvan bedeni, bir sesin bedeni, toplumsal bir beden vb. OB, sürekli bir oluşa doğru yönelmiş bir süreç olsa da, kaçmak istediği sistemden tamamıyla uzaklaşamaz. Özneleşme ve anlamlamanın bağlayıcılığından uzak ifade biçimleri ararken, aynı zamanda bu katmanlaşma sistemlerine gönderme yapmaktan kaçamaz. Ancak, OB tamamlanmamış bir süreçtir; dilsel ifadeyi, kendinde bir kapalı özne olma durumunu açacak, tam bir dil, devlet, aile ve diğer kurumların zorunluluğundan kaçış yolları arayacaktır. Deleuze'ün amacı, "toplumsal makineler ve organik makinelerin arzulama makinelerine müşterek iştirakini" göstermektir (Deleuze, 2012, s. 381).

Artaud, OB'nin derinlikleri hakkında yazmayı başarmış ender kişiliklerdendir. Bedenin derinliklerinde, çektiği acılar yoluyla ilişkilendiği yaşayan bir bedenin alt anlamını bulur. OB kavramı 1947'de ölümüne bir yıl varken yazdığı "Tanrı Yargısının İşini Bitirmek İçin" adlı radyo oyunundan alınmıştır (Artaud, 1972). Anti-militarist, anti-emparyalist, Tanrı karşıtı metninde Artaud, insanı otopsi masasına yatırıp anatomisini yeniden düzenlemeyi teklif eder. Böylece

insanın içindeki Tanrı fikrinin tohumlarını, yani aslında içindeki Tanrı inancının yerine geçen insana inancın köklerini bulup çıkaracaktır. Artaud'nun OB isteminde, insanın içinden çıkarıp atmak istediği organ "bilinçtir." Bilinç, bedene kimlik ve bir organizma olarak insan tanımı kazandıran, onun içinde Tanrı gibi arzulama üretimine yön ve amaçlılık veren, nihayetinde onu kontrol edecek olan sorunlu bir organdır. Dilin, yani uzlaşımların alanıdır bilinç. Bilinç, bedensel eylemlerin kontrol odası olan "ben"dir. Düşünen benin içlik alemidir. İnsanı ayrıcalıklı kılan ve diğer organlara merkezi bir düzen getirecek olan, bedeni yalnızca edimselleşmiş olanın bağına çeken, gücül boyutunu yüzeydeki edimselleşmiş olanın sınırlı temsil evrenine hapsedecek olan organdır. OB kavramsallaştırmasının ana motivasyonu, felsefe tarihinin insana atfettiği ilineksel bütün organlardan kurtulma girişimidir ve bu organların başında özneyi, insan doğası tanımlarını ve Tanrı fikrini kurmanın zemini olan bilincin gelmesi şaşırtıcı değildir. Deleuze, Kartezyen makinedeki hayaletten kurtulmak ister. Deleuze'ün bedeninin derinlerinde bulunduğu arzulama üretimi, bedensel süreçleri tepeden yönetecek olan bir bilincin varlığına ihtiyaç duymayan, kendinde değişimi ve farklanmayı yaratabilme kudretine sahip saf maddesel sentezlerdir. Ruhun, bilincin soyut makinesini bozan duygulanımsal yeğliliklerdir. OB kavramsallaştırmasında, bilinç bedene geri davet edilir ve bu bedenlenme süreci, özgür irade ya da aşkınsal bir özne gibi tetikleyici bir ilk nedene başvurmaya gerek duymaz. Saf üretim, arzulama üretimi, söz konusudur. Beden, artık, parça-bütün ilişkilerine gönderme yapılarak anlaşılmaz. "İstençli olarak nitelenebilecek kendine yeterli bir fail yoktur. Birbirini izleyen eşik durumlardaki seçimlerin değişken dereceleri vardır" (Massumi, 2013, s.118).

OB, fenomenolojinin önerdiği, benlik ve ötekilik ilişkilerinden doğacak bir öznelerarasılıktan çıkan bağımlılık zincirlerinden de kurtulmuştur. Levinas'ın etiğinin temelindeki "öteki" işlevsiz bırakılan bir diğer organdır. En son geriye kurtulunması gereken organ olarak ödipal beden kalmıştır (Deleuze, 1983). Tıpkı, M. Ponty'nin "deneyimlenen beden" kavramında olduğu gibi, Lacancı psikanalizin bedeni de, arzunun çok sesliliğini duymaz, çünkü onlara göre, arzular türsel olarak aşkınsal herhangi bir şeyle bağlantı kuramaz. Deleuze ve Guattari içinse, arzu bir ilişki biçimi değildir; o bir harekettir, bir kuvvet meselesidir, farkın içkin alanıdır, kıvrımdır, yeğliliktir. Anlamın Mantığı kitabından sonra Deleuze, Anti-Ödipus'ta (1983) bu alt-anlam alanını araştırır; anlamın aşkınsal alanı derinlere itilmiştir. Deleuze Anti-Ödipus'ta yüzey-derinlik terminolojisini bırakır ve yerine organsız bedeni geçirir. Burada organsız beden, derinlik olarak değil, kendi aşkınsal alanını oluşturması ile vardır; Deleuze bu alanı pasif maddesel sentezler mantığıyla ele alır. Organların organizma bütünlüğünde algılanmadığı

şizofrenik deneyim, bilinçdışını anlamak için bir model olmuştur. Bu model aracılığıyla Deleuze, bağlayıcı sentezin işlevine işaret ederek, arzu üretiminin karmaşık işleyişindeki bağlantıların ve tekilliklerin makinesel düzenine dikkat çeker (Deleuze, 1983, s.1-50). Deleuze'ün söz ettiği makinesel bağlanışların, öngörülebilir hareketleri yoktur, yalnızca olay üretirler. Ancak ürettikleri olay, makinenin kendisiyle bir ve aynı şeydir (Deleuze, 1983, s.7). Makinesel arzu üretimi bir erekselliğe sahip değildir (eğer kazandırılmamışsa), o yalnızca, kendisini üretir. Makine fikri yapı fikrine karşı bir önlemdir (Deleuze, 1983, s.283). "Arzulama makineleri hiçbir şeyi temsil etmez, hiçbir şeye işaret etmez, hiçbir şey ifade etmek istemez; ve onlar kesinlikle onlarla ne yapıldığıdır, onlarla yapılandır, bizatihi onların yaptıklarıdır" (Deleuze, 2012, s.379). Makine fikri, arzuyu, ödipus üçgenine kapatmamanın bir yolu olarak sunulur. Çocuk-makine küçük Joey, ancak kendini motorlara, karbüratörlere ya da lambalara bağlayarak, yemeğini yiyebiliyor ya da uyuyabiliyordur (Deleuze, 1983, s.37). Ancak, yalnızca organ-parçaların nasıl bağlantılandığına bakmak, organsız beden işlevini görmezden gelmek anlamına gelebilir. Organ-makinelerin işleyişi bozulmalarla, katatonik donmalarla da beslenir: ayırıcı sentez (Deleuze, 1983, s.9). Organların işleyişi durabilir, üretici olmayan durumlara geçebilir. İşte Artaud'nun yüzleşmekten kaçmadığı ölüm modeli. Bedenin yaşamsal yeğinliğinin askıya alınması, donması ve bloke olması. Şizofrenin, arasında salındığı iki uç: organların makinesel işleyişi ve donmalar. Bu iki uç arasındaki varyasyonlar şizofrenler tarafından saf biçimde deneyimlenir: birleştirici sentez (Deleuze, 1983, s.16). Duyuların içine düştüğü halüsinasyonlara ve düşüncenin zayıf sayıklamalarına indirgenemeyecek bir şey olur şizofrenik arzu üretiminde; oluş ya da yeğnilik eşiklerinin geçilmesi saf ve oldukça fiziksel biçimde hissedilir: Tanrı olduğumu hissediyorum!

OB bilinçdışının bir modeli olarak alınır. Bilinçdışı, şizoanalize tabi tutulacaktır. Deleuze psikanalizi eleştirir; psikanalizin fallusu, boş ve muğlak bir nesnedir (Deleuze, 1983, s.22-42). Lacan'ın ya da Freud'un ödipal bedeni, şizofrenik değildir; farkın saf üretimi değildir; daha ziyade nevrotik, fallik, sembolik düzlemdeki bir eksiklik. Bu anlamda psikanaliz, sebep-sonuç ilişkilerine, dünyasal bir zamanda yapılanmış zamansal öncelik-sonralık ilişkilerine fazlaca saplanıp kalmıştır, olasılık-zorunluluk-edimsellik üçgenine sıkışıp kalmıştır. Bunlar fenomenolojinin klasik kategorileridir. Ve sonuç olarak psikanaliz, tabi olma ilişkilerinin sürdüğü, doğrudan tutucu bir politik baskıyla uyumluluğu ön varsayan temsil etiğine bağlı kalmak zorunda kalır. Ödipal beden, var olan ilişkilene biçimlerini yeniden yerliyuurtlulaştırır. Oysa, edimselleşmiş, uzam-zamanın nedensel zincirleri içine sıkışıp kalmış bir beden yaşamıyordu;

onun, kadavradan farkı yoktur. Gücüllüğü ve yaşamsal hareketiyle birlikte anlaşılmaya çalışılmadıkça beden, ruhu içinde tutan bir kap olmaktan öte gidemez. Beden, uzam-zaman sürekliliği içinde, gücüllüğün edimselleşme hareketinin içinde düşünülmalıdır. Öznenin iç yaşamı olarak içlik ve bu içliği kuracak olan aşkınsal bir ödipal arzu kavramsallaştırılması bırakılmalıdır. “Kapalı, öz-yansıtımlı sistem anlamında bir içsellik yoktur. Sadece çok düzeyli bir içe kıvrılma ve bu içe kıvrılmanın temasta kaldığı rastlantısal bir dışarı vardır” (Massumi, 2013, s.117). Bedenin derinlikleri kavramsallaştırması burada artık yeterli değildir, onun makinesel ontolojiye açılması gerekir. OB arzunun makinesel öbekleniştir:

Budur işte arzulama makineleri: bozulmaları bile işleyişleri olan ve işleyişleri oluşumlarından ayırt edilemeyen biçimlendirici makineler; kendi montajları ile iç içe olan, yeri belirlenemeyen bağlarla ve dağınık yerlerde faaliyet gösteren, zamansallaşma süreçlerinin, bir kod artı-değeriyle birlikte parçalanmış oluşumların ve sökülüş parçaların müdahil olmalarını sağlayan makineler, ve gerisin geriye diğer parçalara düşen bütünün kendisinin ayrı bir parça olarak parçaların yanı sıra...üretildiği kronojen makineler: tam anlamıyla makineler, çünkü onlar, öğeleri şize-akımlar olan genelleştirilmiş bir şizogenez içinde, yanal bağlantıları, kapsayıcı ayrımları ve çok anlamlı bileşimleri her zaman için belirli bir mesafeden tetikleyen, böylelikle kopmaları, sökülmeleri ve artakalanları üreten kesilmelerle ve akımlarla, ilişkili dalgalarla ve taneciklerle, ortak akımlara ve kısmi nesnelere ilerler (Deleuze, 2012, s. 378).

Daha sonra *Bin Yayla*'da (1987) “arzulama makineleri” adlandırmasının yerini “öbekleniş” alır. Arzulama makineleri, akışların, makas-değiştirmelerin ve tekrarların lineer olmayan öbekleniştir. Bu öbeklenişin organsız bedeni, yeğniliklerin geçişiyle tanımlanır. OB, organları olmayan bir beden demek değildir. Daha ziyade, bedeni organizma haline getirdiği varsayılan doğal ya da içgüdüsel olduğu kabul edilmiş düzenleniştten azade olarak organların öbeklenişi demektir. Düşman, organlar değildir, organizma fikridir, yani organların özel bir şekilde düzenlenişini varsaymaktır. OB, hiyerarşiyi kaçınılmaz olarak getirecek olan bedenin yapısal öz-düzenlenişinin ötesinde, bunların getirdiği sınırları aşacak olan yapabilirliklerinin ve potansiyellerinin ufku olarak belirir. Bedenin, bir organizma olarak yerine getireceği eylem planlarına köle olmadan eyleyebilme imkanlarını keşfetmek, bu ufku genişletecek bir hareket olacaktır.

Bedenli olmaya bu radikal yaklaşım, psikanalitik bir öncül olan sembolik yokluk olarak dışı kavramlaştırmasının bir kenara koyulmasını imler. Cinsiyet diyalektiğinin bir kenara koyulmasını önererek bizi n-cinsiyetin düzlemine çıkarır. “Sevişmek ne sadece bir, ne de sadece iki olmaktır, ama yüz bin olmaktır. Arzulama makineleri ya da insani olmayan cinsiyet, ne bir, ne de hatta iki, ama n... cinsiyet” (Deleuze, 2012, s.389). Kadın ya da erkek, yalnızca boş kategorilerdir. Erkeğin standart insanlık ölçütü olarak kabul edildiği bir yerden, özneyi tanımlamak için kullanılan koordinatlardır. Deleuze, toplumun bedenleri özneleştirerek onlara bir cinsiyet dayatmasına dönüşen antropomorfik temsil dayatmalarına ve arzulama üretiminin libidinal mülkiyetlendirilme çalışmalarına karşı, arzulatoryıcı ve libidinal bilinçdışı yatırımların nesnesini tahakküm altına alan iktidar makinelerinin içimize ektiği tohumu yerinden etmeyi ister. Cinsiyet diyalektiği olmadan bedenleri nasıl düşünebiliriz? Cinsiyeti paramparça edecek bir eyleme biçimine nasıl geçebiliriz? Kendimizi cinsiyetsizleştirmeye hizmet edecek tarafsız bir *socius* yaratarak, en büyük kapma aygıtı olan dili bu uğurda nasıl dönüştürebiliriz? Bu sorular, OB kavramının tetiklediği “ereksel düzenlerin, çoklu oluşun lehine terk edilmesi” projesiyle yeniden ele alınabilir görünmektedir (Braidotti, 2017, s.229). Çünkü OB, yeğniliklere, süreçlere, dinamik etkileşimlere ve akışkan sınırlara vurgu yapan bir dil geliştirmenin yolunu açarak anlam oyununu yeniden kurmayı önerir.

Anlamın Duygulanımsal Kökeni

Deleuze’ün yüzeyden derinlere doğru yola çıkarak başlattığı anlam araştırması, anlamı içinden doğduğu maddesel oluşuyla birlikte düşünmemizi ister. Özneye başvurmaktan vazgeçersek, anlam nedir? Burada bizi, artık, anlam meselesini duygulanımların etolojisi ve yeğnilik düzeyleriyle birlikte tartışmamızı öneren yeni bir paradigma bekler. Bedenli karışımlardan doğar bütün cisimsiz karışımlar. Anlamın dinamik oluşumu ya da gürültünün sese ve anlamlı önermelere dönüşümü yolculuğu, idelerin anlamlarını ve doğruluk derecelerini tespit ederken onların maddesel oluşun içinden doğuşunu ve her maddesel sentezin dilin dünyasında ifade bulacak olan duygulanımsal bir karşılığı olduğunu hesaba katmayı önerir. Bu oldukça Spinozacı bir fikirdir. İdelerin bedende yeğniliksel karşılıkları vardır ve bu iki taraf eş zamanlı bir oluşun dinamiğinde karşılıklı olarak belirlenir. Diğer bir deyişle, ideler kuvvet dereceleri bakımından okunabilir. Çünkü, her idenin etkinme ve etkileme kapasitesi vardır. Bu kapasite, ne sadece dünyadaki şey durumları, ne ifade edenin duygulanımları, ne de içinde ifade bulunduğu

önermenin diğer önermelerle nasıl bir kuvvet ilişkisine girdiği, onlarla nasıl etkileştiğine indirgenebilir. Bunların iç içe girmiş karışımının bir olay ve hareket olarak belirmesidir. Anlam, tam da bir fikrin yaptığı iş, ortaya çıkardığı etki ve kuvvet derecesidir. Anlam olay yaratmaktır. Düşünmek, bedenli ve duygulanımsal kökeninden ve yeğin hallerin varyasyonları olan oluş çizgilerinden bağımsız düşünülemez. Anlam, oluşun hem edimsel hem de virtüel boyutuna katılarak, beklenmedik imkanlar açar. Anlam, hisler, değerler ve eylemlerin bir sentezidir. Bir fikrin doğruluk değeri, ortaya çıkardığı duygulanımsal kuvvetle ölçülebilir. “İdeler, inkâr ve olumsuzlama kuvvetleri karşısında, kişinin olumlama kudretini ve neşesini harekete geçirip geçirmemelerine göre asil, düşkün, etkin veya tepkisel olabilir. Bir idenin hakikat değerini duygulanımsallık belirler” (Braidotti, 2017, s.331). Bu hareket, anlama yalnızca bilincin hâkim olduğu bir ontolojiyle yaklaşmamızın önünü alır. Anlam, yalnızca yüzeydeki bilincin gösteren semiyotiğine değil, derinlerdeki bilinçdışı oluşun göstermeyen semiyotiğine de aittir. Bu nedenle anlam, bilincin emperyalizmine karşı, organsız bedeninin bilinçdışı dünyasına aittir. Deleuze, anlamı ve doğruluğu açıklamak için bilince başvurmayı zorunlu bir koşul olmaktan çıkararak düşünce için ikili bir manevranın imkanını doğurmuştur; düşünmek eylemi yalnızca bilince referansla bir içsellik ifadesi ya da aşkın kavramların modellemesi olarak anlaşılabilir, diğer yandan, eylemlerden, hareketten, bedenlerden ve kişisel olmayan maddi sentezlerden bağımsız da açıklanamaz. Kişisel olmayan kuvvetler arasındaki maddi ve semiyotik bağlantılar kurma süreciyle bağlantısı içinde anlaşılmalıdır. Böylece, bedenlerin organizma fikrinden arındırılması gibi, anlam da, büyük nihai anlam üreticileri olan dilin aşkınsal koşulları ve zorunlu taşıyıcı öznenin arınmış olur. Bu yolla, ifadeleri yaptıkları iş değil de göndermeleri bakımından tartmayı ve dünyayı onunla birlikte eylediğimiz bir yer değil de sürekli hakkında betimleme yaptığımız bir yer olarak görmeyi bir kenara bırakırız. Düşünce, önermesel içeriğinin ötesinde yeğlilik derecesi bakımından tartışılabilir hale gelir. Austin (1975) ve Searl’ün söz-edimleri kuramıyla dile dair önerdikleri kavrayışın bu defa çok daha derin bir çözümlemesine ulaşırız Deleuze ve Guattari’nin projesinde; dilin içindeki cisimsiz dönüşüm, ancak ifadenin anlık, doğrudan ve eş zamanlı olarak dünyada yol açtığı etkiyle görünür hale gelir.

Peki, bedenim nasıl anlam yaratır? Bedenim öncelikle eyleyerek anlam yaratır. Ama her eylem bir duygulanma kapasitesinin açığa çıkışıdır. Duygulanma, etkinme ve etkileme kapasitesidir. Bedensel karşılaşmalardan doğan etkilenmeler sonucunda ortaya çıkacak her fikir, geri dönüşlü olarak bedende bir etki yaratır; bedendeki var oluş ya da eyleme kudretinde bir azalma ya da artış olarak (Spinoza, 1985). Bir zihnin düşünebilme kapasitesi, onun etkiyen

fikirleri alımlayıcılığına ve aynı şekilde bir bedenın eyleme kapasitesi onun diğer bedenlere karşı duyarlılığına tekabül eder (Hardt, 2007, s.2). Ne kadar yüksek dereceden etkinme gücümüz olursa, o kadar da eyleme geçme gücümüz olur. (Spinoza, 1985). Duygulamların “yapma” gücü olduğunu bir kez anladığımızda, bizzat duygulanımın kendisinin hem bir anlam yaratma süreci olduğunu hem de fikirlerin kendilerinden kaynaklandığı köken olduğunu kavrayabiliriz. Duygulamlar, maddesel bir retorik yaratırlar ve bu maddesel retoriğin duygulanımsal gücü dilin içinde yerleşik formlar yaratma gücüne sahiptir. Duygulamlar, yalnızca göstergeler yoluyla anlam yaratmazlar. Duygulamların bedensel karşılaşmalarda bizzat bedenlerin üzerinde bıraktıkları izlerin kendisinde “tutulan” hafızası yoluyla bir anlam dünyası yarattığı söylenebilir. Bedenler bilişsel süreçler için içine girmeden birbirini tanıyabilir ve tepki koyabilirler. Rasyonellik teorileri, bedeni dışarıda bırakırlar ve bedeni zihne tabi kılarlar, çünkü düşünmek ve anlam üretmek yalnızca nihai alımlayıcı ve yorumlayıcı olan bilincin işi olarak anlaşılır. Bilinçli olan, bilinçdışı olana hakim olmalı, onu kontrol altında tutmalıdır. Anlam yaratmak, yalnızca bilinçli düşüncenin işi olarak görülür. Bedeni organsız beden haline getirmek, anlam yaratmayı iktidar organı olan bilincin elinden kurtarmak olacaktır. Bilinci ve düşünme yetisini bedenın geneline yaymak, düşünceyi dile indirgeyen organı bulup çıkarmak ve düşünceyi bedenli hale getirmek gerekir. Bedenden ve duygulamlardan ayrı, nihai bir anlam yaratıcı olarak düşünce bedeni düzenleyerek onu bir organizmaya dönüştürecek olan merkezi kontrol noktası olmaktan çıkarılır. Düşünce ve duygulam süreklilik içindedir. Duygulamla, yeğınlıksel geçişlerle bedeni anlamak, duygu ve akıl, beden ve zihin, söylem ve duygulam, ruhsal ve toplumsal, biyolojik ve politik gibi uzlaşımsal ikiliklerin aşılarak bedenli karışımlara yaklaşmayı önerir. Bilinçli olmanın, rasyonel-dışından ayrı tutulmanın ve düşünmenin rasyonel zihne atfedilmesiyle, politika ve bilgi üretimi, yalnızca bedenden ayrı düşünce alanına ait görülmüştür. Politik olan aklın alanına aittir. Oysa, rasyonelleştirme projesi, etin düzene sokulması, maddenin zihne tabi olarak anlaşılması yoluyla kendiliğın disipline edilmesine hizmet eder. Duyguların, cinselliğın ve duygulanımsal hayatın düzenlenmesi insan bedeninin disipline edilmesiyle sağlanmıştır (Foucault, 1977). Bedenlerin dinamik bir etkinleşim (enactivity) fikriyle birlikte düşünülmesi, duygulamın politik olanın bağına yerleştirilmesini, normatif olanın duygulanımsal boyutunun hesaba katılmasını ve duygulamaların öznelliği olanaklı kılan koşul olarak anlaşılmasını mümkün hale getirir (Athanasıou, Pothiti & Kostas, 2008). Anlamları ve onlara bağılı kimlik ve öznelik üretim süreçlerini, sembolik olanın alanına kapatarak, maddesel oluşu, salt zihinsel bir etkinliğin ürünü olarak ancak bilincin göstergeler dünyasına aitmiş gibi kabul etmek, sembolik-maddesel

ikiliğinin yarattığı sorunları yeniden üretmek demektir. “Âtıl” maddesel sentezlerin kendi başlarına değişimi ve farkı yaratamayacağı, bunun ancak taşıyıcı ve müdahale edici bir öznenin varlığında mümkün olacağına dair inancı beslemek demektir. Tarihsel maddecilik bu ön kabulde ısrar etmesiyle eleştirilir. Anlam yaratımının bilinçli özneye devredilmesi, bedenün organizma olmaktan çıkamayıp, düzenlenişi için beden için karar veren bilince ihtiyaç duymasıdır. İşte, anlam ve duygulanım arasındaki ilişkiyi kurmanın gerekliliği etik-politik ve aynı zamanda felsefi sonuçları bakımından önemlidir.

Bizi harekete ve düşünceye doğru iten yaşamsal güçlere verilen isimdir duygulanım. Bu yaşamsal güçler hareket ve değişim halindedir. Ya etkime ve etkinme arasında sürekli bir geçiş halinde olarak görülebilir, ya da insandan insana, insandan insan-olmayana ve parçadan gövdeye farketmeksizin, güçlerin ya da yeğniliklerin bedenler arası geçişidir. Bu nedenle, duygulanım bedenler arası olduğu kadar beden ve zihin, arzular ve eylemler arası bir ilişkisellik kavramıyla açıklanabilir ancak. Bedenim, hem hareket eden hem de kendi yeğniliksel geçilerini hissedilen bir makinedir. Hareketim ve duyumsamam arasındaki yakın ilişki, niteliksel farkı yaratır. Hareket ve duyum arasındaki yakın ilişki, niteliksel değişimi ya da bu değişimden doğan farkı yaratan şeydir. Biz hareket halindeki bedeni düşündüğümüz zaman şunu görürüz: Bedenün cisimlenmemiş bir boyutu vardır, bu boyut gerçektir, maddeseldir ama cisimsizdir. Mesele, katı olan gerçekliğin cisimsizliğinin bu soyutluğunu kavrayabilecek kadar soyut düşünebilmektedir (Massumi, 2002). Bu türden bir madde ve beden ontolojisi bize şunu söyler; göstergeler ve kodlamalar öncesi kendisi de gerçek ve maddesel olan bir *süreç* vardır. Bu bedenün duygulanımsallığına ait *aradalık* durumuna tekabül eder. Hareket eden beden kendiyle çakışmaz, o yalnızca kendi geçişiyle, değişimiyle çakışır (Massumi, 2002, s.4). Bedenün cisimli ve cisimsiz boyutları arasında bir erteleme, bir aradalık ya da bir aralık vardır. Bedenün maddeselliğinin cisimsiz bir olaya dönüşmesi sürecine tekabül eder bu aradalık hali. Bu aralığa duygulanımsal geçiş yerleşir; öznenin ortaya çıkışının ertelenmesi ancak özneliğin doğuşunun koşulunu oluşturması bakımından tamamlanmamış bir sürece tekabül eder. Öznellik üretimi, tamamlanmış bir süreç değil ama bir ilişkidir. Öznellik üretimi, kapalı bir devre değil, bedenlerin bir eşikten diğer bir eşığe geçiş süreci anlamında açık bir sistem olarak anlaşılmalıdır. Spinoza (1985) bedenün hareketi ve durağanlığı arasındaki geçiş ya da ilişki olarak tanımlar duygulanımı. Bedenün aldığı etkiyle, verdiği tepki arasında bekleme süresidir duygulanım. Eyleme rengini verir. Yeğnilikteki değişimin hissedilmesidir. William James’in “ilişkinin hissedilen gerçekliği” dediği haldir (James, 1996). Duygulanımlar duygulara indirgenemezler. Çünkü duygular, duygulanımsal

geçişlerin bilinç ya da özne tarafından sahiplenilmiş, kişiselleştirilmiş ve sembolik düzenin uzlaşım sal repertuarında bir kategori altına girmiş olandır. Yeğ inlik sahiplenilmiş ve tanınmıştır (Massumi, 2002, s.28). Oysa, duyguların değ iş im kapasitesini öneren sürekli akışı, dil öncesi otonomluğ a sahiptir. Sonradan, yeğ inliklere bir duygunun adını vererek, onları sınırlar ve sabitleriz (Massumi, 2002, s.28). Duygulanımsal otonomi, bilincin emperyalizminden kurtarılmış bir bölgedir. Bedenin yerine getirdiğ i biliş sel etkinliklerin yuvasını bedenden kopuk bir zihinselliğ in içinde aramak, onların iç inden doğ duğ u duyguların varlığ ını görmezden gelmektir. Eę er duygulanımsallığ ın bedenin hareketine bağ lı geç iş liliğ e dayalı bir süreç olduğ unu, belirlenimsizlik temelinde iş lediğ ini ve geç irdiğ i değ iş imlerin niceliksel değ iş imlerden çok doğ asal fark üreten niteliksel değ iş imler olduğ unu kabul edersek, bedeni ve onun hareketine bağ lı değ iş en duygulanımları, mekânda baş ı sonu olan önceden tanımlı noktasal yer değ iş tirmeler olarak değ il gerç ek doğ asal ya da niteliksel değ iş imler olarak görebiliriz. Niteliksel değ iş im, içinde yeni anlamları doğ uracak yeğ inliksel farkın iç kin varlığ ı anlamına gelir. Anlamın doğ duğ u kaynak, yüzeydeki edimsel alanın göstergelerine sıkış tırılmayarak anlaşıldığ ı zaman, içinde gücül fark ı barındıran bir süreç olarak düşünülebilir.

Peki, anlamı maddenin iç ine yerleşt irme ç abasının ne türden bir kullanış lılığ ı olabilir? O vakit, dünyaya dair tüm anlam yaratma ç abamızı, arzulama üretiminin heterojen akış ının, kişilere, özdeşliklere ve normlara karşı bir olay yaratması bakımından kavramsallaşt ırabiliriz. Anlam yaratmak, bedenlerin parçaları arasında ya da bedenden bedene akan bir kuvvet değ iş imi meselesi haline gelir. Bu akış , kendini düzene sokacak ve ayar verecek normları ona empoze edecek iç sel ve dış sal güçlerin hareketine karşı koyabildiğ i ölçüde, değ iş ime gebe akış ını sürdürecektir ve onu sabitlemeye ç alış an kapma aygıtlarından azade bir kaç ış çizgisi yaratabilecektir. Beden, arzulama üretimini devam ettirdiğ i sürece, örneğ in heteronormatif toplumsal yapılarla iç iç e geç miş düzenleyici güçlere karşı aktif bir güç geliştirebilir. Bu durumda, kendimize bu akış kanlar mantığ ıyla bağ lantı kurabilecek yeni semiyotikler yaratmamız gerekir. Elimizde, anlam yaratma hakkını yalnızca kendinde gören despotun göstergeler düzenine ait bir dil ve bu dil tarafından denetlenen bir ahlak sistemi var. Anlamları, bedenlerden kopararak eylem kudretinden yoksun kılma, onları dinamizmden arındırarak soluk bir ayınının tekrarına dönüştürme ve düşüncenin imgesini her daim hakikate yönlendirip, hakikati bizim için kurma görevini kendine yüklemek despotun iş idir. Bunun karş ısında direnen anlamlar yaratmak, hakikate gidecek yolun anlam üretiminden geç tiğ ini bilerek, fikirler arasındaki bağ lantıların, kendilerinden doğ dukları bedenler arasındaki bağ lantılara dönüş me kapasitesi

oluşturabileceğini, anlamın kişiler ve kurumlar ötesi bir dinamiğe sahip olduğunu fark etmekle başlar. Düşüncenin bürünebileceği son hal önermeler değildir. Önermelere dönüşseler bile, bu dönüşümün kendisi hem onların gelişimine ya da oluşumuna ikincil kalacaktır, hem de yine de bu önerme en nihayetinde yaptığı işle var olacak, ortaya koyduğu etkiyle anlam yaratmaya devam edecektir. “Anlam kullanıştır” (Wittgenstein, 2009). Anlamın, önermesel içeriğe indirgenerek oluşumu göz ardı edildiğinde, düşüncenin imgesi kolaylıkla temsile düşerek fark yaratmayı bırakır: “Yalnız özdeş, benzer, analog ve karşıtın farklı olarak düşünülebildiği dört pranga: Daima ancak kavranan bir özdeşliğe, hükmedilen bir analogiye, hayal edilen bir karşıtlığa, algılanan bir benzerliğe oranladır ki fark temsil nesnesi haline gelir” (Deleuze, 2017, s.189). Anlamı, oluştan, bedenli karışımların dinamiğinden bağımsız düşünmek bizi, farkı sadece “tanıma, dağıtma, yeniden üretim ve benzerlik” yoluyla anlamak durumuna düşmektir (Deleuze, 2017, s.189). Anlamı temsile indirgemek, dili, anlamları ve en nihayetinde bedenleri kendine bağlamak isteyen kapma aygıtlarına kullanışlı bir araç kazandırmaktır. Öznellik üretimini, aynının tekrarı olmaktan kurtaracak politik hamle, tıpkı bir organizmanın edimselleşirken uymak zorunda olduğu, bileşenleri arasındaki ilişkileri belirleyen şemadan, devamlı olarak simetrisini kırarak olan kesilmelerle, karmaşıklığa ve içkin farka ulaşması gibi, temsile karşı, verili bir çeşitlilikten fazlası olan farkı doğuracak anlamlar yaratmanın yollarını ve eylemliliklerini icat etmek gerekir.

Kendimizi Organsız Bedenler Haline Getirmek

Deleuze ve Guattari, *Anti-Ödipus*'ta (1983) OB'yi şizofrenik duruma benzer şekilde, arzulama üretiminin kesintiye uğratılması olarak ele alırlar. Ancak, *Bin Yayılda*'da (1987) OB, kendi başına ve kendi adına bir üreticigüç olarak anlaşılmaya evrilir. Yalnızca duygulardan müteşekkil, herhangi bir organın emperyalizmi olmadan, organların organik düzenlenişi olarak organizma fikrine karşı moleküler bir çokluk olarak, yalnızca duygulardan oluşan bir bedenlilik hali tasvir edilir (Deleuze ve Guattari, 1987, s.3). Tanımı sabit bir kavram olarak sunulmaktan ziyade, hiçbir zaman varılmayan bir ufuk çizgisi, bir sınıra ulaşmaya çalışma pratiği olarak sunulur (Deleuze ve Guattari, 1987, s.149-50). Kendimizi organsız bedenler haline getirmek, organizmanın dayattığı istatistiksel normalin ötesinde bedenle bir deneye girişmektir. “Gözlerinle görmek, ciğerlerinle nefes almak, ağızla yutmak, dilinle konuşmak, beyninle düşünmekten, bir anüs ve gırtlığa, kafaya ve bacaklara sahip olmaktan bıkkınlık gelmesi çok

üzücü ve tehlikeli değil midir? Neden kafanın üzerine yürüyüp, sinüslerinle şarkı söyleyip, belinle nefes almayasın?" (Deleuze ve Guattari, 1987, s.151). Bize, benliği parçalarına ayırıp, kendi organsız bedenimizi bulmayı önerir:

Psikanalizin, 'dur ve kendini yeniden bul' dediği yerde, biz daha da ileriye gitmeliyiz! Biz hala organsız bedenimizi bulamadık, benliğimizi parçalamadık henüz demeliyiz. Geçmiş hatırlamanın yerine unutmayı geçirmeliyiz, izah etmenin yerine deney yapmayı geçirmeliyiz. Kendi organsız bedenlerinizi bulun. Bunu nasıl başaracağınızı bulun. Bu bir ölüm ve yaşam sorusudur (Deleuze ve Guattari, 1987, s.151).

Bedenimle deneye girişmem asla sonradan yorumlanacak bir fantezi meselesi değildir, somut bir deney programı yaratmaktır. OB, bedenimi, göstergesel anlamlar, özneleşmeler ve fanteziler gibi tüm ilineklerinden arındırdığımda ortada kalan şeydir. Psikanaliz tam tersini yapar, her şeyi fantezilere çevirerek dönüştürür ve bir fantezi dünyasının içinde kalır (Deleuze ve Guattari, 1987, s.151). Beden, olay üreten bir makine olarak düşünüldüğünde, örneğin yüzüm, sadece organik işlevlerine indirgenemez, yüz duyguları ifade eder, estetik bir nesneye dönüşür, iletişim kurar, etik karşılaşmanın temeli olabilir. Böylece ne kafa ne de organizmanın bütünüyle hiyerarşik bir ilişkisi kalmıştır; organizmanın geri kalanından özgürleşerek farklı kullanım biçimleri kazanabilir. Yeni bir olayın üretimine katılır. Yeni bir olayın yaratımı, üreten bedeni de değiştirir. Bir bedenin OB haline gelişi, Spinoza'nın hakkında çok fazla bilgimiz olmadığını söylediği bir bedenin yeterlilikleri konusunda yeni olanaklar açar. Bedenim hem fikirlerin kaynağı olarak anlamın içinden doğduğu kökeninde, hem de bizzat kendisi de bir anlam yaratıcısı olarak anlam yaratımına katılır. Arzunun devamlı kendi kendine yatırım yaptığı deneysel bir pratik olarak OB, bu pratik için yollar, yönler arar ancak hiçbir zaman bitmiş tamamlanmış amaçlılıklar ve erekler peşinde değildir. Cinsiyetleri esneten ve kadın-erkek ikiliğine müdahale eden bedensel bir pratik, sonucunda belli türden bir kadınlık ya da erkelik tanımlayarak nihai bir aşamaya ulaşmaz ancak arada bırakır. Duygulanımsal geçişlere bırakmak arada olmaktır. Mazoşist, kendini bir OB haline getirerek acıyla zevk arasında geziniyordur ve nihai bir tatmini erteler ve uzlaşımsal haz şemalarına direnen bir duygulam akışı yakalar (Deleuze ve Guattari, 1987, s.152). Haz, olabildiğince uzun süre ertelenmelidir, çünkü haz, arzunun sürekli akışını kesen ve ona müdahale eden bir kopukluk yaratır. Arzulama üretiminin, varoluş kudretinde artışa tekabül eden neşeyi ortaya çıkarması, bir eksikliği ya da imkansızlığı imlemez ya da neşe hazla ölçülebilecek bir hal değildir, çünkü o, hazzın yeğliliklerini dağıtır ve

onların kaygı, utanç ve suçluluk tarafından zapt edilmesini engeller (Deleuze ve Guattari, 1987, s.155). Diğer yandan, aşkın doğurduğu haz da en nihayetinde, bir “kişinin” ya da bir “öznenin” duygulanışıdır, aslında kişilerin benliklerini aşan arzulama akışı sürecinin ortasında “kendilerini” bulmalarının tek yoludur. Ancak, gerçekten de kendimizi bulmamız gerekir mi? (Deleuze ve Guattari, 1987, s.156). Konu aşk da olsa haz, yeniden yerliyurtlulaştırmanın diğer adıdır (Deleuze ve Guattari, 1987, s.156). Arzulama üretimi öbeklenişini, içkinlik düzlemi ya da tutarlılık düzlemi üzerine kurduğunda ancak, benlikten ya da verili biçimlenişlerden soyutlanarak ortaya çıkacak tüm yerliyurtlulaştırma hareketlerine karşı OB, bir yersizyurtsuzlaştırma hareketi olarak belirebilecektir. Bedenler anlamlar yaratır, ancak bu anlamların çoğu en yakın durduğu göstergelere yapışarak aynıyı taklit edecektir. OB pratiği, anlamın yersizyurtsuzlaştırıcı ufkudur. Bedeni yerleşik anlam formlarına karşı bir duruş ve direniş alanına çevirmektir.

Ancak, bu noktada, ufukta bir soru belirir: OB pratiği, organizma fikrine karşı organların lağvedilmesi ve sıfır noktasına ulaşmak ise, neden bir beden ölümü ya da “sıfır noktasına dek” yıkımı anlamına gelmesin? Kendimizi organsız bedenler haline getirerek anlam evrenimizi genişletmenin bir “sınırı” var mı? Deleuze, aşırı dozun OB pratiği olmadığını ekler (Deleuze ve Guattari, 1987, s.160). Müptela, mazoşist, şizofrenik ve aşıklar, yine de hepsi Spinoza’ya bir saygı gösterisinde bulunur (Deleuze ve Guattari, 1987, s.154). Çünkü, yaratılan öz-zararların en nihayetinde ölüm içgüdüleriyle hiçbir alakası yoktur, yani başka deyişle, organizmayı dağıtmanın kendini öldürmekle alakası yoktur. Var oluş kudretinde aşırı dozda azalışa neden olmak aktif bir eylem olarak tanımlanmayacağından, OB’nin sınırı gibi durmaktadır. Daha ziyade, OB pratiği, “bedeni, bütün bir öbekleniş, devreleri, birleşimleri, fazları, eşikleri ve geçişleri ön varsayan bağlantılara açmak ve yeğliliklerle birlikte bir topografin hüneriyle ölçüp biçilen bütün yerliyurtlulukları ve yenidenyerliyurtlulaştırmaları dağıtmaktır” (Deleuze ve Guattari, 1987, s.160). Bedeni dağıtma, imleme ve özneliği dağıtmakla eş anlamlıdır: İmleme ruha yapışıp tutunur tıpkı organizmanın bedene yapışması gibi ve ikisinin de kurtulması daha kolay olamaz. Ancak, ikisi için de, ne kadar uzağa gitmesi gerektiğini, yani dozun ne kadar olacağını beden bilir. Dozu ayarlama sanatında usta beden, dikkatli ve sabırlı bir deney içine girer. Bedenin alışkanlıklarını ya da tamamıyla başkalarının alışkanlıkları, görünüşleri ve eylemlerini taklit etmeyi terk etme çağrısı ölüme çağrı değildir. Bu “haddinden fazla” sınırı, bizi başkalarıyla daha fazla duygulanımsal etkileşime girmeye götürecek olan bedenleri aktive edici bir gücün zorlandığı ve zarara uğradığı eşittir. Varoluşsal enerjinin artışının ve oluşun dinamik sürecinin,

duygulanımsal hararetinin tehlikeye düştüğü ve azalmaya başladığı yerdir. Bizi öldüreceğini derinden hissettiğimiz o son kadeh! Deleuze'ün gözünden, Spinoza'nın bilinen "kendi varlığını kendinde tutma ve koruma" ilkesi, bedenün "çok ileriye gitmeme" sınırlanmış gibi görünmektedir. Ancak, bu kendi varlığını kendinde koruma eğilimi, bir organizmanın homeostatik dengesi adına organlarının farkına varması ve yeniden bir organizma bütünlüğü kazanmak için ileriye atılmasından çok, bedenli oluşun içkinlik ya da tutarlılık düzlemi olarak anlaşılmalıdır. Bedenleri düzenleyecek aşkınsal merkezi bir örgütlenme değil, bedenli oluşun kendinde hareketi olarak: yaşamlılık! Yaşamın, organlardan, parçalardan, göstergelerden ve bedenlerin bireyselleştirici ve kişiselleştirici sınırlarından daha geniş yayılan, yatay ve içkin niteliksel farkı üreten kendinde kuvveti. Etik ayrımların ve birleştirici sentezlerin yakıtını oluşturan varlığın kendinde hareketi. Yaşamın organsız bir beden haline gelmesini sağlayan ana motivasyon. En nihayetinde bütün anlamların içine düşmek durumunda kaldığı, dışı olmayan tutarlılık düzlemi. Deleuze için, Spinoza'nın Etika'sı, organsız bedenün etik rehberidir (Deleuze, 1987, s.154). Azalan ve artan kuvvetler kavramsallaştırması aracılığıyla bedenli oluşlara bakmak, bizi organizma fikrinden çok, homurdayan, gıcırdayan, tekleyen, duraksayan, ancak büzüşme ve genişleme hareketine asla son vermeyecek olan yaşamın makinesel öbeklenişini düşünmeye çağırır. Yaşamın içkinlik düzlemi, tüm anlamlama süreçlerinin nihai göndergesidir, ancak yalnızca kendi kendine gönderme yapacak olan yaşamın göstermeyen semiyotiği olarak. Ahlakın özneleştirici sopsasına karşı, özneler arası bile olmayı reddedecek olan, yalnızca sıkışıp gevşeyen makinesel bağlantılar arası bir geçiş ve bu geçişin ortaya çıkardığı kuvvet derecelerini hissedecek denli hassas bir kırbacın etiği! Spinoza, bedenlerimizin neye muktedir olduğunu bilmediğimizi söyleyerek, kendimizi olabildiğince fazla deneyime açarak bedenli olmanın incelikli ayarları üzerinde bir akort yetisi kazanmamızı öneriyordu. Deleuze bu akort ya da "miktarı ayarlama" sanatının "sıfır noktasından" yani kendimizi organsız bedenler haline getirdiğimiz noktadan, bedenlerin organlarından arınmasıyla başlayacağını söylüyor. Ancak bu noktada, tüm organsız bedenleri birbirine dikip kapatarak ve her birini birbirine bağlayarak, organsız bedenlerden yayılan yeğinlikler arası tam bir süreklilik haline getirmek mümkün olur. İşte bu sürekliliği sağlama işi, yarattığımız bütün anlamlara sirayet ettiğinde kendimizi, yüzeydeki tanınma arzusu üzerine kurulu dilin yan etkilerinden ve kimlikler kazanarak birey ve özne olma savaşına çekilmekten kurtaracak aktif eylemlilikler içine sürükleyecek bir siyasete açabilmemizi sağlayacaktır. Organsız beden olmak, bedenli karışımları yeni karışımların içine sokmak deneyine açılmak, başlı başına bir etik mesele olarak belirir ve Deleuze ve Guattari'nin etik projesi için aşılması gereken

önemli bir basamaktır: Eğer etik, deney yapmaksız, bedenlilik de yeğliliklerin geçiş alanı olarak yeni bağlantılar ve birleşimler içine girmeye muktedir, kendiyile deney yapılabilir bir oluş problemi olarak anlaşılır hale gelir. Organsız beden, arzulama üretiminin limiti/sınıridır. Bağlantıları hissetmek için tüm kendiliklerden kurtulmamız gerekir. Organsız beden olmak, oluşun makinesel örgütlenişine açılmak ve anlamların tutarlılık düzlemini bizzat hissetmektir.

Anlamın Tutarlılık Düzlemi

Zihin, bedenden ayrı olarak kendi kendini tamamlayan bağımsız bir düşünce organı değil, karşıtların ve ikiliklerin olmadığı bedensel karışımların içkinlik düzlemine ya da bir diğer deyişle tutarlılık düzlemine dağılmış bir antite olarak anlaşılmalıdır. İçkinlik düzlemi, biçimsiz, tek anlamlı, sürekli kendi kendinden niteliksel olarak farklanarak kendi-kendini düzenleyen bir süreçtir. Önde gelen biçimler, aşkınsal özneler, asıllardan doğan kopyalar ve yapıların olmadığı yerde, sadece kuvvetlerin, parçacıkların, bağlantıların, ilişkilerin, uygulamaların ve oluşların karmaşık bir ağını buluruz. Burada, düşüncenin, merkezsiz otonom eylemiyle karşılaşırız. Aynı şekilde, düşüncenin içkinlik düzleminde, anlam hiçbir zaman içeriğini bekleyen boş bir temsil olmayacaktır. Tam tersine, kendinde aktif bir üretim meselesi olacaktır: Devamlı olarak başka anlamlar, ifadeler, imgeler, bedenler vb. tarafından etkilenecek ve etkileyecektir (Deleuze, 1994). Anlam gerçekliğin soluk bir kopyası değil, bir eylemlilik meselesine dönüşecektir. Anlam yaratmak ve onların doğruluğunu sorgulamak, yaşamın bağlantıları içinde etkinleştirdikleri ve aktive ettikleri kuvvetlerle ölçülecek bir süreç haline gelecektir. Bu projeyi kavrayabilmek için önce anlamın kaynadığı kazana dönüp, anlamın arzulama üretimiyle ve oluşla bağını yeniden tesis edecek bir dil yaratmamız gerekiyor. Anlamı, öncelik sonralık ilişkilerini yeniden üretmeye dönük bir tarihselci yerleşiklikten kurtararak içkinlik düzleminin yatay coğrafyasına açmak ve ait olduğu yere, *Aionun*, yani zamanın paradoksal formuna, bizi yaratıcı eylemlere götürecektir olan lineer olmayan ve yeğliliksel zamana yerleştirmek gerekir. Anlamı, bir bedenlilik meselesi olarak kavramak, anlama kaybettiği zamansallığını geri iade etmektir. Onu, zaten içinden çıktığı, değişime ve içkin farka temasıyla, bir hareket ve kuvvet meselesi, bir oluş meselesi olarak kavramaya açılmaktır. Kavramları zamanın içine değil, zamanı kavramların içine yerleştirerek düşünmek, bir kavramı tüm birleştiricileriyle birlikte eylem halinde görebilmek, bu birleşimlerden koparak yeni birleşimler kazanmasına eleştiriyile erişilebileceğini keşfetmek,

anlamın organsız bedeni, anlamın tutarlılık düzlemidir. Belirlenimlerin ve belirlenimsizliklerin birlikte kaynadığı kaosun içinden göçebe düşüncenin doğuşu böylece mümkün hale gelir.

Bu yazı, klasik felsefede anlamın nesnel koşullarının mantıksal ve gramatik formasyonla açıklanması ve anlamın doğrulanması koşullarının, anlam ve şey arasında uygun temsillerin üretilip üretilmemesine bağlanması karşısında, anlam sorununa bedenli bir yaklaşım geliştirmeyi denemiştir. Bu amaçla, Deleuze'ün OB kavramının izini sürerek, anlamı bedensel oluşa dahil ederek, anlamlama süreçlerinin, maddesel oluşların, bedensel karşılaşmaların bir ürünü olarak bir kuvvet yaratma ve kuvvetleri ilişkiye sokma eylemi olarak tanımlanmıştır. Buna göre anlam, ne bir temsil olarak kendi soyut gerçekliği dışında kalan maddesel nesneye bir tekabül etme işidir, ne de yalnızca gramatik bir düzenleniş meselesi olarak açıklanacak bağlamsız bir berimselliktir. Anlam, bedensel karşılaşmaların “gösteren ve göstermeyen semiyotiğiyle” kurulan, bedenleri belli derecelerden eylemliliğe iten bedenler arası kuvvetler yaratma işidir (Guattari, 2011). Böyle düşünüldüğünde, anlam, dilsel lineerliğin düzenine kısıtlanmadan, maddesel oluşlardan çıkan ve yine farklanarak maddesel oluşa doğru kıvrılacak olan, edimsel ve gücülün beraberce kristalize olduğu “bir olay” olarak anlaşılabilir. Anlamın gösteren göstergelerinden ibaret dil, arzuyla bedene damgalayarak yerliyurtlulaştırır. Ancak, “tüm tümceler ve bütün göstergeleştirme çabalarının altında, dilin ve varlığın koordinatlarından kaçıp kurtulan ve muhtelif sistemlerin sınıflandırmalarının ötesine geçen yersizyurtsuzlaştırma hareketleri, makineler ve öbeklenişler vardır” (Deleuze, 1987, s.148). Bu nedenle edimbilim, mantığa, sözdizimine ya da anlambilimine bir tamamlayıcı değil, bilakis, bütün bu sıralananların üzerine kurulduğu temel unsurdur (Deleuze, 1987, s.148). Bedenler en temel anlam yaratıcılarıdır. Anlam, zorunlu olarak bağlı olduğu evrensel bir önermeler mantığından değil, her daim bağlamıyla kurduğu gücül ya da edimsel bağın ortaya çıkardığı, ne geçmişin sabit imgesine ne de şimdinin edimsel gerçekliğine indiregenemeyecek olan bir oluş, bir eylemlilik halinden kaynaklanır. Anlam, ya temsiller ve imleme süreçleri yaratarak göstergeler yoluyla, ya da makinesel bağlantılandırma işlevleri yaratarak göstermeyen semiyotikler yoluyla bir yapıp etme işidir. Bu bağlamda, anlamın organsız bedeni kavramsallaştırması, yerleşik anlam algoritmalarının ve dilsel koşulların sınırlayıcılığından azade eylemeye itecek araçlar geliştirmemize ya da en iyi ihtimalle çoktandır yaşamın ritmini yakalayacak kadar soyut olmayı başaramamış anlamı yeniden bedenlendirmeye yarayacaktır.

ORCID ID

AYŞE USLU

<https://orcid.org/0000-0002-3144-4195>

Declaration of Conflicting Interests

The author declared that there were no conflicts of interest with respect to the authorship or the publication of this article.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar bu makalenin yazarlık veya yayımlanmasına ilişkin olarak hiçbir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

KAYNAKÇA

- Artaud, A. (1972) [1947]. *To have done with the judgment of god*. Issue 34 of Sparrow. Black Sparrow Press.
- Athanasiou, A., Hantzaroula, P., & Yannakopoulos, K. (2009). Towards a new epistemology: The "affective turn". *Historein*, 8, 5-16.
- Austen, J. L. (1975). *How to do things with words*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Braidotti, R. (2017). *Göçebe özneler* (Ö. Karakaş, Çev.). İstanbul: Kolektif Kitap.
- Deleuze, G. (1990) [1969]. *The logic of sense* (Mark Lester, Çev.) London: The Athlone Press.
- Deleuze, G. (2004) [2002]. Nomadic Thought. David Lapjoudé (Ed.), *Desert islands and other texts: 1953-1974* (Michael Taormina, Çev.) içinde. Los Angeles: Semiotext(e).
- Deleuze, G. (2017) [1968]. *Fark ve tekrar* (Burcu Yalım & Emre Koyuncu, Çev.). İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Deleuze, G. ve Guattari, F. (1983) [1972]. *Anti-oedipus: Capitalism and schizophrenia* (Robert Hurley, Mark Seem, Helen R. Lane, Çev.) London: The University of Minnesota Press.
- Deleuze, G. ve Guattari, F. (1987) [1980]. *A thousand plateaus: Capitalism and schizophrenia* (Brian Massumi, Çev.). London, The University of Minnesota Press.
- Deleuze, G. ve Guattari, F. (1994) [1991]. *What is philosophy?* (Hugh Tomlinson, Graham Burchell, Çev.). New York: Columbia University Press.
- Deleuze, G. ve Guattari, F. (2012) [1972]. *Anti-odipus: Kapitalizm ve şizofreni* (Fahrettin Ege, Hakan Erdoğan, Mustafa Yiğitalp, Çev.). Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları.
- Evans, D. (1996). *An introductory dictionary of lacanian psychoanalysis*. London: Routledge.
- Foucault, M. (1977). *Discipline and punish: The birth of the prison* (Alan Sheridan, Çev.). New York: Random House.
- Frege, G. (2009) [1892]. On sense and reference. Darragh Byrne ve Max Kölbel (eds), *Arguing about language* içinde. London: Routledge, 49–55.
- Guattari, F. (2011) [1979]. *The Machinic Unconscious: Essays In Schizoanalysis*, (Taylor Adkins, Çev.) Los Angeles: Semiotext(e).
- Hardt, M. (2007). What Affects Are Good For. Clough, Patricia Ticineto ve Jean Halley (eds.), *The affective turn: Theorizing the social* içinde. Durham and London: Duke University Press.
- James, W. (1996). *Essays in radical empiricism*. Lincoln: University of Nebraska Press.

Lukes, A. (2013). The asylum of nonsense: antonin artaud's translation of lewis carroll. *The Romanic Review*, 104, 105-25.

Massumi, B. (2002). *Tarables for the virtual: movement, affect, sensation*. Durham and London: Duke Univeristy Press.

Spinoza, B. (1985) [1677]. Ethics. Edwin Curley (Ed.), *Complete works Vol. I* içinde. Princeton: Princeton University Press.

Wittgenstein, L. (2009) [1953]. *Philosophical investigations*. New Jersey: Wiley-Blackwell.

Sonnotlar

---

* Bu çalışmanın bir bölümü, Ocak 2020 tarihli, Koç Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi'nin düzenlediği "50 Yıl Sonra Anlamın Mantığı" adlı çalıştayda sunulmuştur.